

БЪЛГАРСКИТЕ ТОПОНИМИ В АНТАРКТИКА

Гинка Бакърджиева
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

BULGARIAN TOPONYMS IN ANTARCTICA

Ginka Bakardzhieva
Paisii Hilendarski University of Plovdiv

The study, based on the onomastic material in the periodically updated and online accessible *Bulgarian Antarctic Gazetteer* (June 2018), presents the main ways in which new toponyms appear. The analysis is based on quantitative data, derived from the created toponymical corpus, taking into account the onomastic classifications. The nominative processes *proprialisation* and *transonymisation* are interpreted with a view to the theory of lexical motivation.

Key words: toponymy, nominative processes, proprialisation, transonymisation

От провеждането на първата българска антарктическа експедиция (ноември 1987 – май 1988 г.) вече изминаха над трийсет години. Оттогава датира и основаването на изследователската база „Св. Климент Охридски“¹. Съгласно с международните споразумения държавите, които участват активно в проучванията на Южната полярна област, имат право да дават имена на безименни географски обекти. За целите на картографията от 1992 г. Научният комитет за антарктически изследвания² поддържа единен регистър на одобрените наименования в Антарктика. Освен в региона на Южните Шетландски острови – един от тях е о. Ливингстън, където се намира полярната ни база, – български имена се срещат също на Земя Греъм, планината Елсуърт, остров Александър, архипелага Палмър и др.

¹ Официално наименованието е одобрено през 1994 г. с указ на президента Ж. Желев (вж. БАИ; Иванов, Иванова, 2014: 97).

² Вж. НКАИ, *англ.* SCAR.

В настоящото изследване се разглеждат основните начини за възникване на нови топоними и количественото им разпределение, като се изхожда от ономастичния материал в „Справочник на българските географски имена в Антарктика“³, който периодично се актуализира и е достъпен онлайн. Към юни 2018 г. той включва 1391 имена⁴, съобразени с международните изисквания и представени в стандартизиран формат. За целите на изследването са екскерпирани следните данни: форма на името на български език, вид онимична единица, мотивация на онима⁵. Създаденият по този начин топонимичен корпус е индексирен с оглед на критериите, по които се извършва количественият анализ.

1. Теоретико-методологични уточнения

1.1. Критерии за анализ на ономастичния материал

Като се изхожда от опозицията *апелативи* : *проприи* и спецификата на онимната номинация, във фокуса на настоящия анализ са процесите *трансонимизация* и *проприализация* (онимизация)⁶. С оглед на словообразователните особености се разграничават *пряка* и *непряка трансонимизация*, т.е. без или с промяна на формата на мотивиращата лексикална единица⁷. Взето е под внимание, че пълното топонимично наименование включва *апелативен компонент* (вид географска единица: връх, седловина, залив, ледник, нунатак⁸ и т.н.) и *проприален компонент*, чиято функция е да индивидуализира и диференцира обектите, отнасяни към съответния вид географска единица. Тук средоточие е проприалният компонент и структурно-словообразователните му особености, като се разграничават наименования с *едносъставен* и *съста-*

³ Вж. СБГИА 2018.

⁴ От българска страна за подбора и одобрението им е оторизирана Комисията по антарктическите наименования (вж. КАН; Иванов, Иванова 2014: 67 – 69, 114 – 115).

⁵ Освен тази информация в СБГИА 2018 са посочени: име на латиница за международна употреба, идентификационен номер на наименованието, географски координати, описание на географския обект, регион в Антарктика, българско топографско проучване, картографиране, географска карта, дата на одобрение на името.

⁶ Относно тяхното дефиниране срв. НЕРЧЕ 2017: *onymizace*, *transonymizace*; Олощяк 2010: 211, 216; ТМОИ 2009: 38, 46; Тушкова 2012: 324 – 326. В настоящото изследване се придържахме към по-широкото схващане на Р. Шрамек 2003 – 2004: 505 – 506.

⁷ По-нататък: МЛЕ. Списък на използваните съкращения е даден в края на статията.

⁸ „Свободно от лед възвишение (хълм, връх или рид), издигащо се във вътрешността или в покрайнината на ледник“ (СБГИА 2018).

вен проприален компонент. От тази платформа се разглеждат и случаите на *проприализация*.

Извлечени са количествени данни и по други диференциални признаци: *домашни* и *чужди*, *актуални* и *исторически*, *реални* и *фиктивни* собствени имена.

1.2. Индексиране на корпуса

1.2.1. Индексацията е извършена с оглед на МЛЕ и принадлежността ѝ към апелативите (App.)⁹ или проприите (Propr.). В случаите на трансонимизация са взети под внимание ономастичните класификации според типа обект, т.е. разграничени са антропоними (A), топоними (T), хрематоними (Ch), както и техните разновидности¹⁰.

1.2.2. Ако дадено СИ е послужило като мотивираща основа за именуване на различни онимични обекти, се взема под внимание епонимът: цар *Самуил* (980 – 1014) → сел. *Самуил*, *Самуилово*, *Цар Самуил* в с.и. Б.; *Самуилово* в ю.и. Б.; *Самуилово* и *Самуилова крепост* в ю.з. Б. → н. *Самуил*, намиращ се ю.з. в зал. Бруноу, о. Ливингстън.

1.2.3. В случаите на ирадиация¹¹ всеки топонимичен обект се индексира отделно с оглед на МЛЕ: *Гоце Делчев* → *Делчев връх* (от A/фамилия) → *Делчев хребет* (от T/ороним).

1.2.4. Придържаме се към поясненията за мотивировката на името, дадени в справочника (не се извършва етимологично тълкуване на МЛЕ), независимо че от филологична гледна точка редица случаи биха породили възражения и се нуждаят от прецизиране, напр.: сел. *Боряна* в с.и. Б. → лед. *Боряна* (от T вместо от A); сел. *Великан* в ю. Б. → нос *Великан* (от T вместо от апелатив); сел. *Ахелой* в ю.и. Б. → *Ахелойски* нунатак (от T/ойконим вместо от T/хидроним).

1.2.5. Когато обектът е именуван в памет на историческо събитие, институция, документ и под. (т.е. хрематоним), но в ролята на МЛЕ е използван топоним, новото СИ се приема за детопоним: лед. *Болград* ← Болградска гимназия, българско просветно средище в Украйна, основано през 1848 г.; купол *Мадрид* ← във връзка с Мадридския протокол за опазване на природната среда в Антарктика.

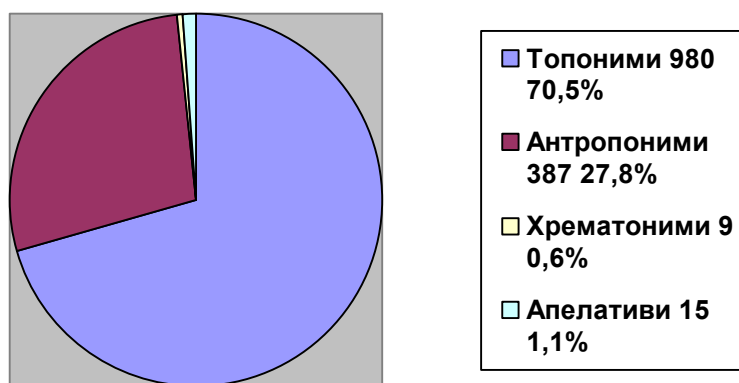
⁹ С термина *апелатив* се означава всяка дума, която не е собствено име (ТМОИ 2009: 38).

¹⁰ Вж. НЕРЧЕ 2017: *vlastní jména – třídění*; ТМОИ 2009: 173 – 207; Тодорова-Димитрова 2011: 52.

¹¹ Частен случай на трансонимизацията, пренос на даден топоним върху съседен географски обект, вж. ТМОИ 2009: 47.

1.3. Основни данни

Резултатите от първоначалната обработка на ономастичния материал по признака *проприалност* на МЛЕ показват, че българските географски имена в Антарктика са образувани предимно чрез трансонимизация, т.е. 1376 (99%) са възникнали от други СИ и само 15 (1%) от апелативи. В диаграмата е представено и разпределението на проприалните МЛЕ с оглед на основните типове СИ, сред които значителен превес имат топонимите, следвани от антропонимите, най-слабо са застъпени хрематонимите. По-нататък ще разгледаме всяка една от посочените групи, като въз основа на количествените данни ще очертаем видовото разнообразие и ще набележим словообразователните особености.

2. Детопоними (Т → Т₁)

2.1. Количествени данни

Вид топоним	Бр.	%	Ист.	Чужд
Ойконими	727	74,2	60	9
Анойконими	19	2,0	0	0
Ороними	114	11,6	5	9
Спелеоними	8	0,8	0	0
Хидроними	40	4,1	2	1
Хороними	22	2,2	3	1
Крепости	39	4,0	39	0
Станции	7	0,7	7	0
Манастири	2	0,2	0	0
Курорти	2	0,2	0	0
Общо	980	100	116 12%	20 2%

- **Историческите СИ** (вкл. митоними: земя *Понтида* → връх ~), послужили като МЛЕ, наброяват 116, т.е. 12% от общо 980 детопони-ма. Срещат се и случаи, в които и старото, и настоящото име на един и същ обект в България са използвани за именуване на различни географски обекти в Антарктика, срв.: трак. *Скаптопара* → залив ~ и дн. *Благоевград* → полуостров ~.

- Българската онимия е стратиграфски разнообразна вследствие на различните културно-исторически контакти и общности, населявали нашите земи¹². В случая под „чужди“ ще разбираме имената на географски обекти, намиращи се извън територията на България. При подобна трактовка **домашните имена** (960; 98%) имат значителен превес. **Чуждите имена** (20; 2%) са свързани с българската история (вр. *Сан Стефано*, лед. *Солун*), с антарктическите проучвания (исп. обл. *Галисия* → връх ~) или с ирадиацията на заварено чуждо СИ (н. *Хесперидес* → хълм ~).

2.2. Структурно-словообразователни особености

2.2.1. Едносъставен проприален компонент (971)

2.2.1.1. Пряка трансонимизация (841)

- От готови ЛЕ (823): гр. *Пловдив* → вр. ~; ант. р. *Истрос* → зал. ~; п. *Магура* → лед. ~; обл. *Добруджа* → лед. ~; среднов. кр. *Арипре-ли* (с.и. Б.) → проток ~; курорт *Албена* → п-в ~;

- Ирадиация (18): н. *Ботев* → вр. ~; *Лозенски нун.* → ~а седл.; масив *Винсън* → плато ~.

2.2.1.2. Непряка трансонимизация (130)

- Пълното наименование е атрибутивно словосъчетание, в което проприалният компонент е детопонимен суфиксален дериват, съгласуван по род и число с апелативния компонент: **Propr. (T der.) + App.** Високопродуктивен е суфиксът **-ски** (117): ист. обл. *Загоре* → *Загорски* бряг; гр. *Видин* → *Видински* възвишения; гр. *Провадия* → *Провадийска* коса. Суфиксът **-ов** (1) се открива само в наименованието *Батилов* рид ← среднов. кр. *Батил* (з. Б.).

- Редуциране на МЛЕ (10): сел. *Мала* и *Голема Фуча* (з. Б.) → вр. *Фуча*; сел. *Каменна Рикса* и *Долна Рикса* (с.з. Б.) → о-ви *Рикса*; вр. *Голям* и *Малък Резен* (Витоша) → вр. *Резен* ~;

- Ирадиация (2): **Propr. (T1 → T2) + App.** При единия случай е налице суфиксация: вр. *Резен* → ~ска седловина, при другия – десуфиксация: *Мелнишки* хребет → вр. *Мелник*.

2.2.2. Съставен проприален компонент (9)

¹² По този въпрос вж. Димитрова-Тодорова 2011: 49 и посочените от авторката изследвания.

2.2.2.1. Пряка трансонимизация (5)

- От готови ЛЕ (3): *Траянови врата* (пр. з. Б.) → седл. ~; *Кастра Мартис* (рим. сел., с.з. Б.) → хълм ~; *Долината на розите* / *Розова долина* → лед. ~;

- Ирадиация (2): *нос Иван Асен* → *залив* ~; *залив Морски лъв* → *езеро* ~.

2.2.2.2. Непряка трансонимизация (4)

- Посесивни деривати (1): сел. *Крали Марко* → *Крали-Марков* камък;

- Ирадиация (3), разширяване на МЛЕ: вр. *Боулс* → вр. *Западен* ~; вр. *Бърдик* → вр. *Южен* ~ и вр. *Западен* ~.

2.3. Изводи

От общо 980 детопонима едносъставни са 971 (99%), а съставни са 9 (1%); образуваните чрез пряка трансонимизация са 846 (86%), а чрез непряка – 134 (14%).

3. Деантропоними (А → Т)

3.1. Количествени данни

Вид антропоним	Бр.	%	Ист.	Чужд
Владетели (кан, кавхан, цар, княз)	81	20,9	81	/
Революционери, хайдути, военни	40	10,3	40	0
Културни дейци, духовни водачи, просветители, книжовници	83	21,4	27	6
Учени, откриватели, изобретатели	25	6,5	/	2
Изследователи на Антарктика (участници, мореплаватели, лица, оказали логистична подкрепа)	97	25,1	/	46
Др. Забележителни личности (държавници, дипломати, общественици)	39	10,1	8	9
Теоними (трак., бълг., слав.)	15	3,9	/	/
Митоними –	5	1,3	/	/
Литературоними	2	0,5	/	0
Общо	387	100	156 40%	63 16%

- Признакът **историчност** при антропонимите е приложим с известни уговорки (вж. ред 1, 2, 3, 6 в таблицата; 156 бр., 40%). Приемаме, че е присъщ за т.нар. исторически личности: н. *Авитохол*, н. *Сандански*,

вр. *Скайлър*, както и за агнионимите: вр. *Св. Кирил*, вр. *Св. Методий*. На някои от тях са именувани различни по тип географски обекти, срв.: връх *Св. Иван Рилски* (Т) и пαραклис „*Св. Иван Рилски*“ (Ch), връх *Климент Охридски* (Т) и база „*Св. Климент Охридски*“ (Ch¹³). От друга страна, независимо че не е прието географски обекти да се именуват приживе на изтъкнати личности, тук се допускат изключения: *Пимпирев* (Христо) → ~ скат → (ирадиация) ~ ледник → ~ бряг.

- Въз основа на ексцерпирания материал се прокарва и разграничението на **реални** (365; 94%) и **фиктивни А** (22; 6%), т.е. митоними: п-в *Евридика*, вр. *Зиези*; теоними: вр. *Бендида*, пл. *Стрибог*; литературоними (фолклорни персонажи): о. *Бияна*, нун. *Хитър Петър*.

- Съотношението между **домашни** и **чужди А** е съответно 324 (84%) : 63 (16%), като чуждите имена са предимно на учени, изследователи на Антарктика, мореплаватели: пл. *Аристотел*, вр. *Херес*, зал. *Хондий*.

3.2. Структурно-словообразователни особености

С оглед на видовото разнообразие при антропонимите е необходимо да се вземе под внимание и разграничаването на **лични** (Pers.) – **фамилни** (Fam.) – **съставни** (Pers. + Fam.) имена.

3.2.1. Едносъставен проприален компонент (356)

3.2.1.1. Лични имена, вкл. псевдоними и прозвища (137)

3.2.1.1.1. Пряка трансонимизация (117 + 1).

Наблюдава се предимно в случаите, когато пълното наименование се реализира по следния синтактичен модел: **App. (appos.) + Propr. (Pers.)**, т.е. апелатив (вид географски обект) в ролята на приложение¹⁴ + лично име. Напр.: н. *Авитохол*, лед. *Акага*, о. *Бияна*, зал. *Богомил*, п-в *Евридика*, п-в *Чавдар*, зал. *Чудомир* (Дим. Чорбаджийски), зал. *Десислава*, рид *Велес*, хр. *Загрей*, вр. *Майстора* (Вл. Димитров – Майстора) и др. Единичен случай е *Тангра* планина – проприалният компонент е в апозиция (вж. по-долу), но не е суфиксален дериват.

3.2.1.1.2. Непряка трансонимизация (19).

Обичайният синтактичен модел е **Propr. (Pers. der.) + App.**, т.е. проприалният компонент е притежтелно прилагателно име, образувано чрез суфиксална деривация (Pers. + *-ов* / *-ев* (*-а*, *-о*, *-и*); *-ин*). Напр.: *Аспарухов* връх, *Дельов* ледник, *Иларионов* рид, *Кубратова* могила, *Нушин* хълм, *Орфеева* порта.

3.2.1.2. Фамилни имена, вкл. псевдоними, прозвища, родови или династични имена (219)

¹³ В СБГИА 2018 се приема за ойконим.

¹⁴ Вж. лат. *appositio*.

3.2.1.2.1. Пряка трансонимизация (217). Наблюдават се следните синтактични модели:

• **App. (appos.) + Propr. (Fam.)** (98). Този модел е присъщ за наименованията, в чиято структура фамилните имена са:

– от чужд произход за лица мъже (55): о. *Ароусмит*, зал. *Баучър*, вр. *Дугержав*, н. *Иречек*, нун. *Каниц*;

– нетипични (редки) за българската система (7): н. *Берон* (Петър), нун. *Хербст* (Йосиф), вр. *Кудоглу* (Димитър), вр. *Паси* (Соломон);

– присъщи за бълг. система (5 бр.), по-често са в апозиция (вж. по-долу): н. *Ботев*, н. *Големинов*, н. *Сандански*;

– от домашен или от чужд произход за лица жени (14): вр. *Балканска*, н. *Каравелова*, вр. *Кльонова* (рускиня), *Пашук* (канадка), дол. *Якобсен* (норвежка);

– псевдоними и прозвища, използвани като фамилно име (8): н. *Багряна* (Ел. Белчева), вр. *Левски* (В. Кунчев), н. *Смирненски* (Дим. Измирлиев);

– исторически родови имена, династии (9): вр. *Шшман*, х. *Дуло*, вр. *Кобург*, н. *Вокил*.

• **Propr. (Fam. poss.) + App.** (119). Пълното наименование е синтетична посесивна именна фраза, в която проприалният компонент е фамилно име (-ов, -ев, -ски, -ич), съгласувано по род и число с апаративния компонент. Тъй като МЛЕ не се променя от словообразователна гледна точка (поради структурата на българските фамилни имена, задължително включващи морфема за посесивност), а само от формално-граматическа (съгласуване), приемаме, че номинацията се реализира чрез пряка трансонимизация, напр.:

– **м.р.** *О* *Априлов* нос (Васил), *Груев* залив (Даме); *Парчевич* рид (Петър), *Раковски* нунатак (Георги Сава); 2 от рус. произход: *Песяков* хълм, *Пирогов* ледник;

– **ж.р.** -А *Гурева* седловина (Васил Гурев); *Величкова* могила (Стоян Величков);

– **мн.ч.** -И *Миладинови* о-ви (Димитър и Константин Миладинови), *Милеви* скали (Гео Милев).

3.2.1.2.2. Непряка трансонимизация. Само две наименования са възникнали по модела **Propr. (Fam. poss.der.) + App.** В единия случай е налице суфиксация на проприалния компонент: (Антон) *Безеншек* → *Безеншек^{ов}* рид, а в другия – десуфиксация: (Кирил) *Пейчинович* → *Пейчинов* камък.

3.2.2. Съставен проприален компонент (31)

3.2.2.1. Пряка трансонимизация (29)

• Двусъставно лично име или лично име и фамилия (родово име, прозвище) (15):

– домашни (5): вр. *Сара Теодора*, н. *Иван-Александър*, н. *Иван Асен*, н. *Иван Владислав*, вр. *Климент Охридски*;

– чужди (3): вр. *Ами Буе*, вр. *Дюкло Гийо*, п-в *Йоан Павел II*;

– псевдоними, прозвища (7): н. *Елин Пелин* (Димитър Иванов Стоянов), нун. *Филип Тотю* (Тодор Станчев), нун. *Хитър Петър*, вр. *Петко войвода*, вр. *Радой Ралин* (Димитър Стефанов Стоянов), вр. *Райна Княгиня*, вр. *Стефан Караджа* (С. Димов).

• Атрибутивно словосъчетание, състоящо се от апелатив (в ролята на приложение) и лично (монашеско, фамилно) име (14):

– зал. *Баба Тонка*, вр. *Бачо Киро*, вр. *Хаджи Димитър* (3);

– агионими (11): вр. *Св. Ангеларий*, вр. *Св. Борис*, вр. *Св. Кирил*, вр. *Св. Горазд*, рид *Св. Иван Рилски*¹⁵, вр. *Св. Киприан*, вр. *Св. Методий*, вр. *Св. Наум*, вр. *Св. Сава*, нун. *Св. Теодосий*, база „*Св. Климент Охридски*“.

3.2.2.2. Непряка трансонимизация. В ексцерпирания материал се откриват два случая на суфиксална деривация: *Св. Евтимиев* камък, *Св. Софрониева* могила.

3.3. Изводи

От общо 387 деантропонима едносъставни са 356 (92%), а съставни са 31 (8%); чрез пряка трансонимизация са образувани 364 (94%) наименования, а чрез непряка – 23 (6%).

4. Дехрематионими (Ch → T)

4.1. Количествени данни

Вид хрематионим	Бр.	%	Ист.	Чужд
Институционими: вр. <i>Академия</i> , вр. <i>Атлантически клуб</i> , пл. <i>Софийски университет</i>	3	33,3	0	0
Акционими: лед. <i>Завера</i> , вр. <i>Илинден</i> , вр. <i>Опълчение</i> , лед. <i>Съединение</i>	4	44,5	4	0
Порейоними: риф <i>Ронжел</i> , лед. <i>Буревестник</i>	2	22,2	0	1
Общо	9	100	4 44%	1 11%

¹⁵ Вж. също параклис „*Св. Иван Рилски*“ (БАИ), в СБГИА 2018 името не е включено най-вероятно защото не е физикогеографски обект.

- От таблицата е видно, че съотношението между **актуални** и **исторически** МЛЕ е съответно 5 (56%) : 4 (44%), срв.: Българска академия на науките → вр. *Академия* и въстание *Велчова завера* (1835) → лед. *Завера*.

- От девет имена само едно е от **чужд** произход: бразилски военен кораб „*Ари Ронжел*“ → риф *Ронжел*.

4.2. Структурно-словообразователни особености

В разглежданата група само едно име е възникнало чрез **пряка** трансонимизация: бълг. траулер „Буревестник“ → лед. *Буревестник*. При останалите осем имена МЛЕ е редуцирана, т.е. някои от елементите в състава на поликомпонентния хрематоним са елиминирани, както е присъщо за елиптичната универбизация. Поради това се приемат за специфичен случай на **непряка** трансонимизация. Синтактичният модел на пълното наименование би могъл да се представи по следния начин: **App. (appos) + Propr. (Ch.red.)**. Най-вероятно причината за редуцирането на МЛЕ е изискването за краткост на имената. Освен примерите в т. 4.1. вж. също: Българско опълчение (1877 – 1878), Македоно-одринско опълчение (1912 – 1913) → вр. *Опълчение*; Илинденско-Преображенско въстание (1903, от еортоним Илинден) → вр. *Илинден*; Атлантически клуб в България → вр. *Атлантически клуб*; Софийски университет „Св. Климент Охридски“ → пл. *Софийски университет*; Съединение на Княжество България с Източна Румелия → лед. *Съединение*.

4.3. Изводи

От общо 9 дехрематонима едносъставни са 7 (78%), съставни са 2 (22%), вж. таблица 4.1. Само едно име (11%) е образувано чрез **пряка** трансонимизация, а останалите 8 (89%) – чрез **непряка**.

5. Деапелативи (App. → T)

5.1. Структурно-словообразователни особености

Както беше установено (вж. 1.3.), чрез проприализация са възникнали само 15 топонима, т.е. 1% в рамките на анализирания корпус. С оглед на начините за образуване на ЛЕ, представени подробно в трудовете на Филипец, Чермак (1985: 100 – 127) и Олощяк (2010: 211 – 224), тук ще набележим само онези от тях, които се откриват в разглежданата група. Най-общо погледнато, в дадения случай деапелативните топоними са възникнали чрез **пряка** проприализация¹⁶ и са резултат от семантично-ономасиологична деривация¹⁷.

¹⁶ В изследването си Олощяк (2010: 211) използва означението *jednoduchá proprializácia* (проста проприализация) – преход на апелатива (дума или слово-

5.1.1. Пряка проприализация

5.1.1.1. Едносъставни (7; 47%)

- Готови ЛЕ

- домашни: нун. *Българи*, нун. *Ръченица*, вр. *Морисени*¹⁸, нун. *Сурвакари*;

- интернационализми: о. *Есперанто*, вр. *Интуиция*;

- чужди: н. *Еспаньола*¹⁹.

5.1.1.2. Съставни (8; 53%)

- Устойчиви словосъчетания

- домашни: лед. *Морски лъв*²⁰;

- чужди: вр. *Принсипе де Астуриас*²¹.

- Свободни (атрибутивни) словосъчетания: **Adj. + App.** → **Propr.:** ез. *Голямата лагуна*; бряг *Българско крайбрежие*, *Каталунска седловина*²², *Коледарска могила*, *Кукерски нунатаци*, *Нестинарски нунатаци*.

5.2. Изводи

В ексцерпирания материал 15 топонима са възникнали чрез пряка проприализация (100%). Съотношението между едносъставни и съставни ЛЕ е съответно 7 (47%) : 8 (53%), а между домашни (вкл. интернационализми) и чужди – 13 (87%) : 2 (13%).

6. Обобщение

6.1. Количествени данни

6.1.1. С оглед на признака проприалност на МЛЕ и наблюдаваните номинационни процеси при 1391 топонима беше установено, че чрез *трансонимизация* са възникнали 1376 (99%), от които чрез пряка са създадени 1211 (88%), чрез непряка – 165 (12%). Значително по-

съчетание) в СИ без промяна на морфемната структура. Останалите типове (словообразователна, абревиатурна, препозиционна проприализация) не са застъпени в ексцерпирания материал.

¹⁷ Според Филипец, Чермак (1985: 108) тя „се базира върху семантичната мотивация и в по-широк смисъл може да се говори за транспозиция“.

¹⁸ Ант. трак. племе, обитавало бълг. Черноморско крайбрежие (СБГИА 2018).

¹⁹ В знак на признателност за исп. логистична подкрепа за бълг. антарктически кампании (СБГИА 2018).

²⁰ Морски бозайник от семейство ушати тюлени.

²¹ *Príncipe de Asturias* (принц на Астурия, ист. титла за наследника на исп. престола от 1388), в чест на испанците Мануел Алварес и Алфонсо Хуес, изкачили върха на 23.01.1995 г. (СБГИА 2018).

²² В чест на каталонските учени (СБГИА 2018).

малък е дялът на топонимите, образувани от апелативи чрез пряка проприализация – 15 (1%).

6.1.2. Съотношението между *едносъставни* и *съставни* топоними е съответно 1341 (96%) : съставни 50 (4%).

6.1.3. Данните, извлечени с оглед на други диференциални признаци на МЛЕ, са следните:

- актуални 1114 (80%) : исторически 250 (20%);
- домашни 1305 (94%) : чужди 86 (6%);
- реални 365 (94%) : фиктивни 22 (6%) – извадката е за антропонимите.

6.2. Име за международна употреба

Въпреки че начините за предаване на българските имена не са във фокуса на изследването, ще набележим някои по-съществени според нас особености и закономерности.

6.2.1. В пълното наименование апелативният компонент (вид географски обект) се превежда на английски. Проприалният компонент в състава на възникналите чрез трансонимизация топоними се предава в зависимост от следните условия:

- ако е от домашен произход, се транслитерира: лед. *Искър* – *Iskar Glacier*, вр. *Хаджи Димитър* – *Hadzhi Dimitar Peak*; при непряка трансонимизация се транслитерира МЛЕ, от която е образувано относително прилагателно: *Лозенски* нунатак – *Lozen Nunatak*, *Нушин* хълм – *Nusha Hill*;

- ако е от чужд произход, се транслитерира (съобразно с използваната кирилска азбука): вр. *Кльонова* (рус. Кленова) – *Klenova Peak*, или се цитира (съобразно с използваната латинска азбука): н. *Иречек* – *Jireček Point* (чеш.), зал. *Баучър* – *Bourchier Cove* (англ.), или се предава в стандартизирана форма: п-в *Йоан Павел II* – *Ionnes Paulus II Peninsula* (лат.).

6.2.2. При топонимите, създадени чрез проприализация, се наблюдават следните случаи:

- реалиите се транслитерират: нун. *Ръченица* – *Rachenitsa Nunatak*, *Нестинарски* нунатаци – *Nestinari Nunataks* (десуфиксация на отн. прил.);

- цитиране (МЛЕ от чужд произход): вр. *Принсипе де Астуриас* – *Príncipe de Asturias Peak*;

- превод (калкиране) на описателни и метафорични имена: ез. *Голямата лагуна* – *Grand Lagoon*, вр. *Интуиция* – *Intuition Peak*.

6.3. Лексикално-семантични отношения

6.3.1. Омонимия между проприалните компоненти²³ в следните случаи:

- различни лица с еднакво фамилно име, което е транслитерирано:
– по един и същ начин: учен Джон Атанасов → *Атанасов* нун./*Atanasoff Nunatak* ≠ композитор Маестро Георги Атанасов → *Атанасов* рид/*Atanasoff Ridge*;

- по различен начин (т.е. омофония в англ.): изобретател Петър Петров → *Петров* нос/*Petroff Point* ≠ поет Валери Петров → *Петров* рид/*Petrov Ridge*; лечител Петър Димков → *Димков* ледник/*Dimkov Glacier* ≠ общественик Никола Димков → *Димков* камък/*Dymcsoff Crag*;

- формално съвпадение между дериват (отн. прил.) на лично име и фамилия, транслитерирани по различен начин: цар Калоян → *Калоянов* нунатак/*Kaloyan Nunatak* ≠ радист Стефан Калоянов → *Калоянов* връх/*Kaloyanov Peak*;

- ирадиация: н. Ботев/*Botev Point* → вр. Ботев/*Botev Peak*, хр. Чаруа/*Charrúa Ridge* → седл. Чаруа/*Charrúa Gap*, н. Иван Асен/*Ivan Asen Point* → зал. Иван Асен/*Ivan Asen Cove*.

6.3.2. Синонимия между официално и неофициално име на един и същ географски обект: хълм *Хесперидес* – *Жабата*; *Орфеева* порта – *Чичови* порти.

6.4. Функции

Като основни функции, присъщи за всички собствени имена, в ономастичните изследвания се посочват: номинативна, идентифицираща, индивидуализираща и диференцираща²⁴. Прави впечатление, че при именуването на географски обекти в Антарктика се изтъкват основания като: *в чест на...*, *в памет на...*, *във връзка с...* и под. (СБГИА 2018). Поради това може да се заключи, че преобладаващата част от антарктическите топоними изпълняват и хонорифицираща роля. Едно по-задълбочено изследване в тази насока би открило и други техни функции, напр. асоциативна, дескриптивна и т.н.

В заключение е редно да споменем, че в някои български градове²⁵ се срещат улици и площади, именувани на о. Ливингстън и Антарктида, което е своеобразно признание за приноса на българските антарктици в изследванията на Южната полярна област.

²³ В пълното наименование тя е неутрализирана благодарение на апелативния компонент, поради което редуцирането му не е препоръчително.

²⁴ Вж. напр. НЕРЧЕ 2017: *опуміскá функсе*; Олощяк 2010: 209.

²⁵ Самуил, Кула, Гоце Делчев, Каварна, Джебел, Никюп и др. (Иванов, Иванова 2014: 115).

ЛИТЕРАТУРА

- БАИ:** *Български антарктически съюз.* [Bulgarian Antarctic Institute] <<https://bai-bg.weebly.com/>> (22.12.2018).
- Димитрова-Тодорова 2011:** Димитрова-Тодорова, Л. *Собствените имена в България. (Изследвания, анализ, проблеми).* [Dimitrova-Todorova, L. *Sobstvenite imena v Bulgariya. (Izsledvaniya, analiz, problemi).*] София: ИК ЕМАС, 2011.
- Иванов, Иванова 2014:** Иванов, Л., Иванова, Н. *Антарктика: Природа, история, усвояване, географски имена и българско участие.* [Ivanov, L., Ivanova, N. *Antarktika: priroda, istoriya, usvoyavane, geografski imena i balgarsko uchastie.*] 2-ро прер. и доп. електр. изд. София: Фондация „Манфред Вьорнер“, 2014.
- КАН:** *Комисия по антарктическите наименования.* [Antarctic Place-names Commission]. <<http://apcbg.org/>> (2.09.2018).
- НЕРЧЕ 2017:** *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny.* <<https://www.czechency.org/slovník/>> (10.09.2018).
- НКАИ:** Научен комитет за антарктически изследвания. [SCAR: Scientific Committee on Antarctic Research; Composite Gazetteer of Antarctica] <<https://data.aad.gov.au/aadc/gaz/scar/>> (12.10.2018).
- Олощяк 2010:** Ološtiak, M. O spôsoboch tvorenia vlastných mien. // *Slovenská reč*, 2010, r. 75, č. 4–5, s. 209–224.
- СБГИА 2018:** *Справочник на българските географски имена в Антарктика.* <<http://apcbg.org/gazet-bg.pdf>> (2.09.2018).
- ТМОИ 2009:** *Теория и методика ономастических исследований.* Суперанская, А. В., Сталтмане, В. Э., Подольская, Н. В., Султанов, А. Х. [Teoriya i metodika onomasticheskikh issledovaniy. Superanskaya, A. V., Staltmane, V. E., Podol'skaya, N. V., Sultanov, A. H.] Изд. 3-е, испр., Москва: Книжный дом „Либроком“, 2009.
- Тушкова 2012:** Tušková, J. M. Transonymizace oikonym a její projevy v morfológické rovině. // *Acta Onomastica* 53, 2012, 323–333.
- Филипец, Чермак 1985:** Filipec, J., Čermák, Fr. *Česká lexikologie.* Praha: Academia, 1985.
- Шрадек 2003–2004:** Šrámek, R. Transonymizace v propriální nominaci. // *Folia onomastica Croatica*, 12–13, 2003–2004, s. 499–508.

СЪКРАЩЕНИЯ

ант. – античен
арх. – архипелаг
Б. – България
вр. – връх
дн. – днешен
ез. – езеро
з. – запад/-ен
зал. – залив
и. – изток/-чен
ист. – исторически
кр. – крепост
мит. – митологичен
н. – нос
нун. – нунатак
о. – остров
обл. – област
ЛЕ – лексикална единица
МЛЕ – мотивираща лексикална единица
п. – пещера
р. – река
п-в – полуостров
пл. – планина
пр. – проход
прил. – прилагателно име
р. – река
рим. – римски
с. – север/-ен
седл. – седловина
сел. – селище/-а
с.з. – северозапад/-ен
с.и. – североизток/-чен
СИ – съществително собствено име
слав. – славянски
среднов. – средновековен
трак. – тракийски
х. – хълм
ю. – юг/южен
ю.з. – югозапад/-ен

ю.и. – югоизток/-чен
А – антропоним
Adj. – прилагателно име
App. – апелатив
appos. – приложение
der. – дериват
Fam. – фамилно име
Ch – хрематоним
Pers. – лично име
poss. – посесивен
Propr. – проприум
red. – редуциран
Т – топоним